

Če obstaja kategorija "običajnih" knjig in bi *Zmagoslavje razuma* v večini sodobnih družb spadala mednje, bi bila za slovenske razmere še vedno nadvse nenavadna in posebna. Sorazmerno s tem tudi potrebna in dobrodošla. Govori namreč o ključni vlogi krščanstva pri oblikovanju premoči zahodne civilizacije. Povedano nekoliko na daljše in s pomočjo podnaslova knjige: kako je krščanstvo z vero v razum in v prihodnost omogočilo spoštovanje osebe, demokracijo in svobodo, znotraj katere se je mogel razviti kapitalizem –, z njim pa blaginja, razcvet in premoč evropske kulture. Herezija za vsenavzoče "moderne" predsodke slutim torej na pretek ...

Knjig je avtor Rodney Stark, sicer profesor sociologije na ameriški univerzi Baylor, v grobem zasnoval kronološko. Njen prvi del, ki sledi uvodu, obsega tri poglavja. Najprej je krščanska misel soočena z nekaterimi konkurenčnimi, pretežno staroveškimi kulturami, zlasti z antično Grčijo, s Kitajsko in z islamom. Osrednja misel poudarja, da se krščanstvo

ne ustavi pred nepoznanim in pred napredkom, tudi če ta prinaša spremembo, celo *popravke* doktrine. Po drugi strani so bile konkurentke zavezane bodisi pravoverni razlagi svetih besedil, interpretaciji preteklosti, zgodovinski cikličnosti, neempirični filozofiji ali neosebni bogu, kar je vse, kot razlaga avtor, ovira za razvoj znanosti. Krščanstvo je razvilo pojem individualizma, ki za razliko od fatalizma izhaja iz človekove odgovornosti za svoja dejanja, ki se zanja odloča na podlagi svobodne volje. Iz tega je izpeljano dostojanstvo vsakega človeka, čemur zgodovinsko sledi odprava suženjstva.

Drugo poglavje je namenjeno srednjemu veku. Avtor se večkrat izrecno ali spotoma spopade s stereotipi o tem klevetanem obdobju in mu nadene precej drugačno podobo. Mnogim ključnim pojavom, ki dajejo upravičen lesk sodobnemu svetu, poišče korenine v tem času. Glavni prelom je padec Rima, ki je spodbudil vrsto revolucionarnih izumov, s čimer je Zahod prehitel ostali svet. Namesto financiranja "*osupljivih ekscesov rimske elite*" sta se "*človeški trud in spretnost usmerila k boljšim načinom kmetovanja, plovbe, transporta, blaga, gradnji cerkva, vojskovanju, izobraževanju in izvajanju glasbe*" (str. 87). Stark ne ostaja pri splošnostih, ampak v treh razdelkih (proizvodnja, vojskovanje, kopensko potovanje) razmeroma podrobno opiše

vrsto konkretnih izumov in rešitev. Nato se posveti visoki kulturi, vključno z znanostjo in ustanovitvijo univerz. Isto poglavje prinese definicijo kapitalizma in njegovo prvo verzijo, kot so jo razvili redovi v začetku devetega stoletja. Sledi podlaga s teološko relacijo in dve vrednoti, ki dotlej še zdaleč nista bili samoumevni: delo in skromnost.

Naslednje poglavje se zgodovinsko umešča v čas cvetočega kapitalizma severnoitalijanskih mest, pri čemer smo deloma še krepko v srednjem veku. Sicer pa je glavni poudarek na obratnem sorazmerju med despotstvom in kapitalizmom. Več despotstva, manj svobode: kjer ni bilo svobodnega okolja, se ni mogel razviti kapitalizem in z njim blaginja za prebivalstvo. Posebej Stark poudarja pomen moralne enakosti in seveda zasebne lastnine, kot enega od treh nujnih pogojev za kapitalizem oziroma napredek. Druga dva pogoja sta prosti trg in neprisiljena delovna sila. Nato se, vedno izhajajoč iz istega teoretičnega konteksta, posveča štirim primerom z omenjenega območja: Benetkam, Genovi, Firencam in Milanu.

Opis severnoitalijanskih mest v naravo knjige vnese spremembo. Besedilo je sicer še vedno izrazito interdisciplinarno in z močno noto ekonomske stroke, a pridobi močan zgodovinski pridih, kar utegne bralca, ki se knjige loti s predpostavkami, kot

upravičeno sledijo iz uvoda in prvega dela knjige, nekoliko presenetiti. Tako se iz Italije po opisanem vzponu in padcu nekega velikega podjetja preselimo na območje današnjega Beneluksa in v petem poglavju prispemo do Anglije z njeno najdoslednejšo in najbolj izrabljeno različico kapitalizma. Od tam nas šesto poglavje popelje v neuspeli Francijo in Španijo, ki jima je razcvet dušilo zdaj že znano učinkovanje despotizma. Zadnje poglavje pa prinaša uvid v razmere Novega sveta, zlasti odslikavo pozitivnega oziroma negativnega načela; prvega je nesla Anglija v Severno, drugega pa denimo Španija v Latinsko Ameriko.

Ob branju se čudimo zelo širokemu vsebinskemu zajemu, ki ga avtor suvereno obvladuje in podaja. Ta sega od zgodovine do teologije, od sociologije do ekonomije. Seveda bi našli mesto, kjer je dokazovanje kake trditve nekoliko manj prepričljivo, kot bi si želeli, a v splošnem si je težko predstavljati, da bi kateremu naših bralcev ta knjiga ne odprla vrsto (če že ne obzorij, pa gotovo) novih podatkov, zaokroženih v solidno in obsežno celoto. Jasno, da lahko besedilo komu preveč deluje kot enoznačen propagandni tekst za krščanstvo in kapitalizem, a to je samo dodaten razlog, da takemu bralcu ne bo škodil zadevni korektiv.

Čeprav ima knjiga obsežen znanstveni aparat, iz česar

običajno sklepamo na zahtevnejše branje, je jezik silno tekoč, dražljiv in neredko celo sočen, kar je gotovo zasluga tudi prevajalke Jerice Jerman. Škratov in napak je le za vzorec, tako da je znotraj pomanjkljivosti težko spregledati kvečjemu na pol končano stvarno kazalo.

Dodatno vrednost knjigi prinaša uvod filozofa dr. Roberta Petkovška, ki je prispeval dobrih dvajset strani spremne besede. Pristop, slog in nenazadnje reference se sicer močno razlikujejo od Starkovih, a to predstavlja dobrodošlo obogatitev.

Bralec bi si seveda želel, da bi bil predstavljen tudi kak kos srednje Evrope, še posebej zaradi vpliva na naše kraje. Prav tako bi bilo zanimivo z avtorjem odpreti vprašanja, ki jih vsiljuje moderni kapitalizem oziroma svet, ki ga je razvoj pripeljal v mnoge nezavidljive kleči. Ampak to seveda ni tema knjige, ki je s svojimi štiristo stranmi dovolj obsežna. Poleg tega že zdaj omogoča mnogo razmisleka, vse do zanimivih vzporednic s sedanjim (slovenskim) časom. Tako lahko izvemo mnogokaj o zviševanju davkov, s katerimi se napaja omrežje izbrancev, na drugi strani pa omenjeno duši gospodarstvo in siromaši ljudi (str. 268, 287). Našli bi kaj na temo naših (post)socialističnih sindikatov; ti najdejo ustreznico v deviantnih različicah cehov, ki so marsikje s prenapetimi in okorelim pristopom uspeli

uničiti gospodarstvo in napredek (290-292). V turbulentnih časih slovenske Cerkve bi našli tudi kako besedo o hlapčevskem odnosu vodstvenega klera do tiranske oblasti (302), ali celo o razmerju med uživanjem privilegijev in duhovno zavzetostjo (308).

Nobenega zadržka ni, ki bi omejeval tople povabilo k branju te knjige. Kot je bilo nakazano čisto na začetku, bi ob naši verjetno težko našli družbo, ki bi živela v tako krčevitem svetu predsodkov do krščanstva in določenih zgodovinskih pojavov oziroma obdobj. Zdi se, da v tem smislu žanjemo presek med levičarstvom Zahoda in sovjetsko-domačim zvarkom prakse iz totalitarizma. Močne posledice nosi tudi krščanska skupnost, ki je ranjena na vse mogoče načine, pri čemer je negotovost zaradi neosveščenosti in nerazgledanosti glede lastne kulture ena glavnih težav. Če bi bilo družbi mogoče predpisovati zdravila na recept, bi morali mednje nujno uvrstiti tudi knjigo *Zmagoslavje razuma*.

Lenart Rihar